

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.3.36>

УМИСНЕ ВБИВСТВО ЯК НАСЛІДОК ПОРУШЕННЯ ЗАКОНІВ ТА ЗВИЧАЇВ ВІЙНИ У КОНТЕКСТІ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМИ

Кавєріна Т.П.,
*головний спеціаліст Управління з питань осіб,
зниклих безвісти за особливих обставин
Секретаріату Уповноваженого з питань осіб,
зниклих безвісти за особливих обставин
Міністерства внутрішніх справ України,
м. Дніпро*
ORCID: 0009-0001-7114-5173
e-mail: 0664191061t@gmail.com

Кривонос М.В.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри поліцейської діяльності
Луганського навчально-наукового інституту
імені Е.О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ,
м.Кропивницький*
ORCID: 0000-0001-5252-0663
e-mail: krivonosmv@gmail.com

Кавєріна Т.П., Кривонос М.В. Умисне вбивство як наслідок порушення законів та звичаїв війни у контексті жорстокого поводження з військовополоненими.

Творчим поштовхом для проведення наукової розвідки з теми дослідження став досить малорозроблений пласт діяльності органів досудового розслідування щодо документування певної категорії воєнних злочинів. Наразі йдеться про порушення законів та звичаїв війни у розрізі дослідження однієї з форм об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення – жорстокого поводження з військовополоненими, поєданого з умисним вбивством.

Розглядаючи складну ситуацію з виходом захисників «Азовстали» в «почесний полон» [1], рішення про яке було ухвалено на високому державному рівні та який тривав з 16 по 21 травня 2022 року, необхідно зазначити, що всі очікування щодо реалізації гуманітарної складової відповідно до норм Міжнародного гуманітарного права не виправдалися. Наразі ми отримали зовсім інші наслідки бажаного порятунку військових, які фактично опинились у ворожій пастці.

Так, у ніч на 29 липня 2022 року в колишній Волноваській виправній колонії № 120, що розташована у селищі Молодіжному Оленівської селищної ради Донецької області (тимчасово окупована територія), російськими окупаційними військами вчинено терористичний акт, внаслідок якого, за офіційними даними, було вбито 53 та поранено понад 130 військовополонених з числа захисників «Азовстали» [2]. Зі слів Уповноваженого з прав Людини Дмитра Лубінця «Це публічна страта офіційно підтверджених, верифікованих українських військовополонених, яких взяли в полон. Згідно з Женевською конвенцією, вони були підтверджені через процедуру верифікації Міжнародним комітетом Червоного Хреста. Це були представники одного військового підрозділу Національної гвардії України...» [3]

На жаль, через ускладнений та фактично призупинений окупаційною владою обмін військовополоненими, почастищали випадки вбивств (позасудових страт) та катувань наших військових, що перебувають у полоні.

Отже, одним із основних завдань органів досудового розслідування – має бути тактично правильне і своєчасне документування досить складного за своєю конструкцією воєнного злочину – порушення законів та звичаїв війни у формі жорстокого поводження з військовополоненими, якщо воно поєднано з умисним вбивством. Своєчасна і правильна кваліфікація такого діяння має сприяти удосконаленню тактики й методики розслідування на підставі вирішення практичних викликів, які виникають в межах досудового розслідування. Найперше – це дотримання чіткої взаємодії кількох правоохоронних структур (Національної поліції України та Служби безпеки України), діяльність яких перетинається у площині підслідності. Правоохоронні органи мають не лише продовжувати роботу один одного, а й розпочинати досудове розслідування з чітким розумінням основного алгоритму узгоджених дій, задля недопущення втрат доказової бази з можливістю подальшого використання зібраних доказів у Міжнародному кримінальному суді. Судова практика щодо цього питання наразі формується, проте, не дивлячись на це, варто створити та напрацювати єдиний алгоритм дій, який має ґрунтуватись на виключній законності здобутих доказів.

Проведені наукові розвідки малодослідженого напрямку, підсилені практичними напрацюваннями, сприятимуть більш глибокому осмисленню проблематики особливостей кримінально-правової кваліфікації та тактики проведення окремих процесуальних дій під час досудового розслідування у кримінальних провадженнях за фактами порушення законів та звичаїв війни, якщо вони поєднані з умисним вбивством, де формою об'єктивної сторони є жорстоке поводження з військовополоненими. Запропоновані у статті положення мають рекомендаційний характер для синергії у роботі фахівців підрозділів досудового розслідування та прокуратури під час формування алгоритму доказування вказаних вище фактів.

Ключові слова: воєнні злочини, позасудові страти, умисне вбивство, жорстоке поводження з військовополоненими, особа, зникла безвісти за особливих обставин, Женевські конвенції, Міжнародний кримінальний суд.

Kavierina T.P., Kryvonos M.V. Intentional killing as a result of violation of of the laws and customs of war in the context of ill-treatment of prisoners of war.

The creative impetus for conducting scientific research on the topic of the study was a rather underdeveloped layer of activity of pre-trial investigation bodies in documenting a certain category of war crimes. At present, we are talking about violations of the laws and customs of war in the context of studying one of the forms of the objective side of a criminal offense - cruel treatment of prisoners of war combined with premeditated murder.

Considering the difficult situation with the release of Azovstal's defenders into "honorable captivity," a decision that was made at a high state level and lasted from May 16 to 21, 2022, it should be noted that all expectations regarding the implementation of the humanitarian component in accordance with the norms of International Humanitarian Law have not been met. So far, we have received completely different consequences of the desired rescue of the military, who were actually trapped in an enemy trap.

Thus, on the night of July 29, 2022, in the former Volnovakha Penal Colony No. 120, located in the village of Molodizhne of the Olenivka Village Council of the Donetsk region (temporarily occupied territory), Russian occupation forces committed a terrorist act, which, according to official data, killed 53 and wounded more than 130 prisoners of war from among the defenders of Azovstal. According to the Ombudsman Dmytro Lubinets, "This is a public execution of officially confirmed, verified Ukrainian prisoners of war who were taken prisoner. According to the Geneva Convention, they were confirmed through the verification procedure by the International Committee of the Red Cross. They were representatives of one military unit of the National Guard of Ukraine..."

Unfortunately, due to the complicated and actually suspended exchange of prisoners of war by the occupation authorities, cases of murder (extrajudicial executions) and torture of our military in captivity have become more frequent.

Therefore, one of the main tasks of pre-trial investigation bodies should be to tactically correctly and timely document a war crime that is rather complex in its design – violation of the laws and customs of war in the form of ill-treatment of prisoners of war, if it is combined with intentional murder. The timely and correct qualification of such an act should help improve the tactics and methods of investigation by addressing the practical challenges that arise during the pre-trial investigation. First and foremost, it is necessary to ensure clear interaction between several law enforcement agencies (the National Police of

Ukraine and the Security Service of Ukraine), whose activities overlap in the plane of jurisdiction. Law enforcement agencies should not only continue each other's work, but also initiate pre-trial investigations with a clear understanding of the basic algorithm of coordinated actions to prevent loss of evidence with the possibility of further use of the collected evidence in the International Criminal Court. Judicial practice on this issue is currently being formed, but despite this, it is necessary to create and develop a unified algorithm of actions that should be based on the exclusive legality of the evidence obtained.

The scientific research conducted in this under-researched area, reinforced by practical experience, will contribute to a deeper understanding of the issues of peculiarities of criminal law qualification and tactics of certain procedural actions during pre-trial investigation in criminal proceedings on the facts of violation of the laws and customs of war, if they are combined with premeditated murder, where the form of the objective side is cruel treatment of prisoners of war. The provisions proposed in this article are intended to be recommendatory for synergy in the work of specialists of pre-trial investigation units and the prosecutor's office in formulating an algorithm for proving the above facts.

Key words: war crimes, extrajudicial executions, premeditated murder, ill-treatment of prisoners of war, person missing under special circumstances, Geneva Conventions, International Criminal Court.

Постановка проблеми. Недосконалість вітчизняного кримінального процесуального законодавства у питаннях документування воєнних злочинів не лише дозволяє уникнути притягнення певних осіб до передбаченої Законом відповідальності, а й ускладнює роботу щодо швидкого, якісного та своєчасного вилучення доказів протиправної діяльності у законний спосіб. Особливо це стосується проведення окремих слідчих (розшукових) дій, а також негласних слідчих (розшукових) дій, що фактично потребують проходження обов'язкової процедури отримання судового дозволу на їх проведення після погодження прийнятого рішення з прокурором. Слідчий, таким чином, частково втрачає самостійність та тактичну швидкість маневрування у прийнятті рішення про їх проведення. Недосконалість у цьому плані також слід визнати положення інституту підслідності, який у ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК України) [4] чітко розмежує підслідність у ст. 115 Кримінального кодексу України (далі КК України) та ст. 438 КК України між слідчими органів Національної поліції України та Служби безпеки України. Відсутність єдиного алгоритму проведення досудового розслідування, напрацьованого вказаними правоохоронними структурами та певна неузгодженість їх дій призводять до втрати доказів протиправної діяльності, порушення розумних строків досудового розслідування, несвоєчасності і неправильності призначення та проведення окремих видів судових експертиз, що може стати негативним наслідком у питанні притягнення до кримінальної відповідальності злочинців.

Наразі ми спробуємо окреслити певні аспекти проведення досудового розслідування у кримінальних провадженнях за фактами вчинення порушення законів та звичаїв війни, що виразилось у жорсткому поводженні з військовополоненими, поєднаному з умисним вбивством, з огляду на поточні виклики й практичну складову.

Метою статті є висвітлення особливостей та проблематики кримінально-правової кваліфікації, а також окремих питань доказування умисного вбивства, поєднаного з порушенням законів та звичаїв війни в частині жорсткого поводження з військовополоненими. У статті висвітлено особливості зміни правової кваліфікації та наголошено на особливостях тактики проведення досудового розслідування у таких провадженнях. Методологічну основу дослідження склали аналітичні напрацювання в межах практичної діяльності авторів статті. Зроблено висновки щодо особливостей документування, доказування та процесу зміни первинної кримінально-правової кваліфікації у кримінальних правопорушеннях за фактами умисного вбивства внаслідок жорсткого поводження з військовополоненими, як воєнного злочину, в умовах сьогодення.

Стан опрацювання проблематики. У роботах фахівців у галузі права недостатньо уваги приділялося дослідженню такої форми об'єктивної сторони порушення законів та звичаїв війни як – жорстоке поводження з військовополоненими, поєднане з умисним вбивством. Наукове дослідження професора Ірини Гловюк на тему «Вироки за ст. 438 КК України: порушення законів та звичаїв війни» [5] є одним з перших та найбільш ґрунтовних робіт сьогодення з цього напрямку. Частково зазначені питання також досліджувались З. Загиней-Заболотенко, Г. Тетерятник, М. Хавронюком та вченими-правозастосовцями Н. Антонюк, М. Мазуром. Наразі, на жаль, питання саме умисного вбивства внаслідок жорсткого поводження з військовополоненими, з огляду на події, що пов'язані з виходом захисників Маріупольської «Азовсталі» у травні 2022

року у так званій «почесний полон», інші факти катувань українських захисників, захоплених у полон під час бойових дій та окупації, які відбуваються у місцях несвободи, розташованих на території країни-агресора та тимчасово окупованих територіях Луганської, Донецької, Запорізької, Херсонської областей та АР Криму, що призвели до їх смерті та перебувають у прямому причинно-наслідковому зв'язку з її настанням, набувають актуальності. Тому наукова новизна роботи авторів статті ґрунтується на практичних напрацюваннях та підкріплена фаховими в галузі кримінального права та кримінального процесу знаннями, які є своєчасними та неординарними.

Виклад основного матеріалу. Женевська Конвенція про поводження з військовополоненими від 12.08.1949 (надалі – Женевська Конвенція) [6] набрала чинності для України з 03.01.1955. Однак, на той час положення даного міжнародного документу фактично не були затребувані. І лише частково з 2014 року починаючи з подій під Іловайськом, та після повномасштабного вторгнення росії у територіальні простори України, держава повернувшись до питання реалізації положень цієї Женевської конвенції.

Відповідно до змісту ст. 2 Женевської Конвенції, її положення «застосовуються до всіх випадків оголошеної війни чи будь-якого іншого збройного конфлікту, що може виникнути між двома чи більше Високими Договірними Сторонами, навіть якщо стан війни не визнаний однією з них. Конвенція також застосовується в усіх випадках часткової або повної окупації території Високої Договірної Сторони, навіть якщо цій окупації не чиниться жодний збройний опір» [6].

Відповідно до ст. 4 Женевської Конвенції, військовополоненими є особи, які потрапили в полон до супротивника [6].

Вперше офіційно зафіксованим порушенням ст. 13 Женевської Конвенції та ст. 75 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12.08.1949, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 08.06.1977 була позасудова страта, а фактично вбивство захоплених у полон в районі м. Іловайськ військовослужбовців 40 батальйону територіальної оборони «Кривбас» [7]. Фіксація подібних фактів відбувалась і протягом 2022–2024 років, проте жодного вироку суду за фактом жорстокого поводження з військовополоненими, поєднаного з умисним вбивством, вітчизняними судами винесено не було.

У чинному національному законодавстві передбачено кримінальну відповідальність за порушення законів та звичаїв війни у ст. 438 КК України. Однією зі спеціальних форм об'єктивної сторони статті 438 КК України визначено жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, а частиною другою цієї статті передбачено відповідальність за кримінально карані дії, якщо вони поєднані з умисним вбивством. Проте тривалий час, аж до 2014 року, ця норма кримінального кодексу залишалась незатребуваною, оскільки фактично не було ні війни, ні порушення її законів та звичаїв, ані військовополонених на території країни. Крім цього, що також суттєво – не було тимчасово окупованих територій в межах кордонів України, які окупаційною владою прийняті як фактично їх території, що у подальшому й визначено Європейським судом з прав людини, який встановив, що території, тимчасово окуповані у 2014 році, були під фактичним контролем росії з 11 травня 2014 року [8]. Таким чином, від моменту прийняття кримінального законодавства і до його фактичного правозастосування: де-юре територіальний розподіл України не змінився, а де-факто – зазнав суттєвих змін, підтвердивши втрату контролю держави над певними своїми територіями.

Термін «військовополонені», визначення якому надано відповідно до ст. 4 Женевської конвенції [6], «застосовується до осіб, які потрапили в полон до супротивника й належать до однієї з таких категорій:

особового складу збройних сил сторони конфлікту, а також членів ополчення або добровольчих загонів, які є частиною цих збройних сил;

членів інших ополчень та добровольчих загонів, зокрема членів організованих рухів опору, які належать до однієї зі сторін конфлікту й діють на своїй території або за її межами, навіть якщо цю територію окуповано, за умови, що ці ополчення або добровольчі загони, зокрема організовані рухи опору, відповідають таким умовам:

- a) ними командує особа, яка відповідає за своїх підлеглих;
- b) вони мають постійний відмітний знак, добре розпізнаваний на відстані;
- c) вони носять зброю відкрито;
- d) вони здійснюють свої операції згідно із законами та звичаями війни.

членів особового складу регулярних збройних сил, які заявляють про свою відданість урядові або владі, що не визнані державою, яка їх затримує;

осіб, які супроводжують збройні сили, але фактично не входять до їхнього складу, наприклад цивільних осіб з екіпажів військових літаків, військових кореспондентів, постачальників, особового складу робочих підрозділів або служб побутового обслуговування збройних сил, за умови, що вони отримали на це дозвіл тих збройних сил, які вони супроводжують, для чого останні видають їм посвідчення особи за зразком, наведеним у додатку;

членів екіпажів суден торговельного флоту, зокрема капітанів, лоцманів та юнг, а також екіпажів цивільних повітряних суден сторін конфлікту, які не користуються більш сприятливим режимом згідно з будь-якими іншими положеннями міжнародного права;

жителів неокупованої території, які під час наближення ворога озброюються, щоб чинити опір силам загарбника, не маючи часу сформуватися в регулярні війська, за умови, що вони носить зброю відкрито й дотримуються законів і звичаїв війни» [6].

Логічно підходимо до запитання, а з чого починається процес документування таких злочинів? Від моменту вчинення кримінального правопорушення заявник (а ним може бути як родич зниклого, стороння особа або керівник військового підрозділу тощо) подає заяву, повідомлення про втрату зв'язку з певною особою, котрою, як правило, є військовослужбовець або особа, яка має стосунок до військового підрозділу. Представник органу досудового розслідування (слідчий, прокурор) вживає невідкладних заходів щодо внесення відомостей, у відповідності до ст. 214 КПК України, до Єдиного реєстру досудових розслідувань [4, 9]. Як правило, до встановлення всіх обставин події, первинна кваліфікація визначається за відповідною частиною статті 115 КК України з додатковою відміткою «зникнення безвісти» [9]. У подальшому проводиться досудове розслідування. Так як, відповідно до переліку статей, що належать до підслідності органів досудового розслідування Національної поліції України, кримінальне провадження розпочато за ст. 115 КК України, то первинні слідчі дії проводяться саме слідчими поліції. Одночасно з цим триває робота щодо відпрацювання трьох «робочих» версій про ймовірні причини й обставини безвісного зникнення особи: її загибель, потрапляння у полон, самовільне залишення частини або місця тимчасової дислокації військового підрозділу. Перші дві версії є підґрунтям визнання особи, зниклою безвісти за особливих обставин [10], третя – для притягнення особи до кримінальної відповідальності. Тож постає необхідність дослідження обставин перших двох версій. З метою отримання інформації про зниклу особу, слідчому необхідно витребувати відомості про стан проходження служби військовослужбовцем та акт службового розслідування подій, пов'язаних з її зникнення з того військового підрозділу, де ця особа проходила службу. Крім того, слід відібрати зразки для проведення молекулярно-генетичного дослідження (експертизи) від мінімум двох генетично споріднених родичів зниклого (бажано батька, матері, брата чи дітей, а у випадку відсутності таких – встановити наявність речей зниклого, що можуть містити його клітини: станок для гоління, зубну щітку, гребінець чи щітку для волосся, якими користувалась виключно особа, що зникла). Такі заходи вживаються з метою подальшої ймовірної ідентифікації особи у разі виявлення її у трупі або у разі втрати пам'яті встановленою особою. Наступним кроком має бути призначення та проведення молекулярно-генетичної експертизи а також поміщення встановленого генетичного профілю до Єдиного реєстру геномної інформації людини [11], де у подальшому, цей генетичний профіль можна використовувати для порівняння з іншими та встановлення ймовірного збігу, що буде підставою для проведення порівняльної молекулярно-генетичної експертизи та встановлення особи.

У разі ж проходження зниклою особою служби у підрозділах поліції, Державної прикордонної служби, Національної гвардії України, служби цивільного захисту, слід з'ясувати, чи відбирались такі зразки відповідно до наказу «Про затвердження Порядку відбору біологічного матеріалу у військовослужбовців, поліцейських, осіб рядового та начальницького складу служби цивільного захисту та його зберігання» [12].

Особа вважається зниклою безвісти, в тому числі й за особливих обставин, до моменту:

- а) встановлення її місцезнаходження живою;
- б) обміну з полону та фактичного повернення її на підконтрольну законному Уряду територію;
- в) підтвердження факту її смерті відповідно до лікарського свідоцтва про смерть.

Відповідно до моменту підтвердження одного з вищезазначених фактів, слідчі мають проводити досудове розслідування відповідно до первинної кваліфікації за алгоритмом розслідування умисного вбивства. Крім того, слідчому також варто направити запит до Національного інформаційного бюро (ДП «Український Національний центр розбудови миру», яке діє відповідно до

положень Женевської конвенції)[13], в базі якого фіксується вся інформація про осіб, які перебувають у полоні та місцях несвободи на тимчасово окупованих територіях України чи на території держави-окупанта. Таким чином відпрацьовується інформація про можливе перебування особи у полоні.

У результаті репатріаційних заходів та повернення на підконтрольну Україні територію тіл загиблих воїнів фіксується висока ймовірність передачі тіл осіб, які померли під час перебування у полоні внаслідок хвороби та катувань. З кожною репатріацією, нажаль, кількість таких фактів зростає. З моменту виявлення наведених обставин відбувається фактична зміна правової кваліфікації у кримінальному провадженні зі ст. 115 КК України на ст. 438 КК України, а відтак і зміна підслідності за органами досудового розслідування Служби безпеки України. Для документування злочину, передбаченого ч. 2 ст. 438 КК України, необхідно встановити ряд обставин, які можуть підтвердити вчинення саме цього злочину представниками окупаційної влади. Насамперед, це факт потрапляння особи у полон, який буде доведено: а) актом службового розслідування, проведеного військовою частиною; б) підтвердженням сторони-окупанта факту перебування на їх території особи (через запит-відповідь Міжнародного Комітету Червоного Хреста як нейтрального посередника чи з джерел Національного інформаційного бюро, будь-які інші джерела в соціальних Інтернет-мережах, підтвержені міжнародними гуманітарними організаціями чи іншими уповноваженими на те особами тощо). У подальшому факт репатріації тіла особи буде підтверджено актом прийому-передачі тіл визначеного зразка [14]. Наступним етапом має бути проведена судово-медична експертиза трупу з метою підтвердження причини смерті та одночасно його ідентифікація (у спосіб візуального чи генетичного впізнання особи). У зв'язку з цим, акцентуємо особливу увагу саме на попередньому встановленні особи загиблого (померлого), адже не завжди дані про таку особу, передану окупаційною владою, співпадають з її фактичними паспортними даними. Доречно у таких випадках проводити негенетичну ідентифікацію (візуальне впізнання тіла чи його фрагментів, що мають певні особливості) з подальшим підтвердженням отриманих результатів генетичною. Під час огляду трупа у закладі судової медицини, який передусє розтину, що є складовою частиною судово-медичної експертизи, обов'язково слід проводити повний опис тіла з одночасною фото- та відеофіксацією. Отримані у такий спосіб додатки долучаються до протоколу огляду.

Під час проведення судово-медичної експертизи слідчий повинен обов'язково з'ясовуються питання щодо наявності/відсутності тілесних ушкоджень, їх ступеня тяжкості та механізму утворення. Якщо тіло не має механічних ушкоджень та травм, слід звернути увагу на наявність/відсутність прижиттєвих захворювань, у тому числі й хронічних, інших факторів, що могли призвести до патологічної втрати маси тіла, що також може свідчити про застосування катувань до особи, і як наслідок, ненадання їй необхідної та своєчасної медичної допомоги, задовільного харчування тощо. Означені обставини є свідченням наявності прямого причинно-наслідкового зв'язку між цими факторами та настанням смерті військовополоненого. Необхідно також звернути окрему увагу на стан первинного розтину (наслідки дослідження) тіла військовополоненого, проведеного у зоні відповідальності окупаційної армії. За їх результатами можуть бути виявлені ознаки, що будуть свідчити про намагання приховати дію факторів голоду, зневоднення, ненадання своєчасної медичної допомоги, яка дала поштовх для активізації хвороби, використання отруйних речовин, впливу дії сили струму тощо шляхом вилучення з тіла найбільш уражених внутрішніх органів, аби приховати саме факт знущання над особою або жорстокого поводження з військовополоненим відповідно до норм Міжнародного права, що є кримінально караним діянням.

На підставі аналізу сукупності всіх обставин: участь особи у бойових діях (комбатант), безвісне його зникнення під час бойових дій, встановлення та підтвердження місцезнаходження особи у місцях несвободи на територіях, які підконтрольні окупаційній армії, знущання над військовополоненим у будь-яких проявах, яке має причинно-наслідковий зв'язок з настанням його смерті, слідчі повинні проводити досудове розслідування у межах ч. 2 ст. 438 КК України. У будь-якому випадку, логічним завершенням провадження має бути притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинення воєнного злочину. У випадку вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 438 КК України саме за фактом порушення законів та звичаїв війни, що виразилося у жорстокому поводженні з військовополоненими та призвело до їх смерті, слід

встановити всіх осіб, які поетапно, на кожному відрізку перебування у полоні особи, створювали умови для настання наслідку у вигляді його смерті саме за обставин перебування у місцях несвободи. Щодо питання про доцільність застосування саме такої правової кваліфікації у разі настання смерті військовополоненого вже після його обміну, необхідно зазначити, що для надання обґрунтованої відповіді слід ретельно вивчити всі обставини, які призвели до цього наслідку, та встановити повний ланцюжок причинно-наслідкового зв'язку між катуваннями, які застосовувалися до особи під час перебування в полоні, та настанням її смерті. А кожен фактор впливу на здоров'я особи поза межами нормального функціонування її фізіологічних можливостей доцільно сприймати як створення умов для умисного протиправного позбавлення життя людини, тобто умисного вбивства.

Висновок: таким чином, ми спробували окреслити основні тактичні завдання досудового розслідування порушення законів та звичаїв війни у формі жорстокого поводження з військовополоненими, поєднаного з їх умисним вбивством, від моменту початку досудового розслідування з акцентуванням уваги на основних питаннях отримання доказів протиправної діяльності. За умови масового полону та масових страт військовополонених проведення досудового розслідування у таких провадженнях та притягнення винних до кримінальної відповідальності, суттєво ускладнюється. Однак це не унеможливорює реалізацію завдання щодо притягнення до кримінальної відповідальності країни-агресора у Міжнародному кримінальному суді, за умови процесуально правильного збирання доказів у межах чинного державного законодавства

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. «Почесний чи вбивчий полон»: як воїни виходили з Азовсталі та що з ними зараз – два роки по тому. URL: <https://espresso.tv/suspilstvo-pochesniy-chi-vbivchiy-polon-yak-voini-vikhodili-z-azovstali-ta-shcho-z-nimi-zaraz-dva-roki-po-tomu> (дата звернення: 28.05.2024).
2. Масове вбивство полонених в Оленівці. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Масове_вбивство_полонених_в_Оленівці (дата звернення 28.05.2024).
3. «Це не трагедія, а публічна страта» – омбудсмен Лубінець про загибель українських полонених в Оленівці. Радіо свобода 23.07.2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-olenivka-publichna-strata-lubinec/32522596.html> (дата звернення 28.05.2024).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 03.06.2024).
5. Гловюк І.В. Дослідження: вироки за ст. 438 КК України: порушення законів та звичаїв війни – з 24 лютого 2022 року. URL: https://drive.google.com/file/d/1BsWp84Q_pB_2oHkTS_A_PN_OPKwBY8kk/view (дата звернення 05.06.2024).
6. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими: Конвенція від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153 (дата звернення 28.05.2024).
7. Жорстоке поводження з полоненими. Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/zhorstoke-povodzhennya-z-polonenimi> (дата звернення 27.05.2024).
8. ЄСПЛ визнав, що росія захопила території на сході України ще в травні 2014 року. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій. 26.01.2023. URL: <https://minre.gov.ua/2023/01/26/yespl-vyznav-shho-rosiya-zahopyla-terytoriyi-na-shodi-ukrayiny-shhe-v-travni-2014-roku/> (дата звернення 08.06.2024).
9. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : Наказ Офісу Генеральної прокуратури від 30.06.2020 № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text> (дата звернення 08.06.2024).
10. Про статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин : Закон України від 12.07.2018 № 2505-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2505-19> (дата звернення 08.06.2024).
11. Про державну реєстрацію геномної інформації людини: Закон України від 09.07.2022 № 2391-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2391-20> (дата звернення 08.06.2024).
12. Про затвердження Порядку відбору біологічного матеріалу у військовослужбовців, поліцейських, осіб рядового та начальницького складу служби цивільного захисту та його зберігання. Наказ МВС України від 19.04.2023 № 323. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0799-23#Text> (дата звернення 12.06.2024).

13. Національне інформаційне бюро. URL: <https://nib.gov.ua/> (дата звернення 08.06.2024).
14. Деякі питання забезпечення вилучення, передачі та репатріації тіл (останків) осіб, загиблих (померлих) у зв'язку із збройною агресією проти України : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.06.2022 № 698. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-2022-%D0%B-F#Text> (дата звернення 08.06.2024).